

Dans in het kwadraat

'Improvisatie

bleek binnen de programmering

van het Klapstukfestival

de meest vitale voorstellingen op te leveren',

schrijft Robert Steijn elders in dit nummer.

Dominike Van Besien

noteert enkele aspecten van

de draagwijdte van improvisatie

in de danswereld.

Ze liet zich inspireren door het hoofdstuk

Dancing in Leaner Times

uit Sally Banes' essaybundel

Writing Dance in the Age of Postmodernism

Als dans vluchtig wordt genoemd, on-grijpbaar en dicht bij het ritueel, dan zou je improvisatie dans in het kwadraat kunnen noemen. Wanneer het klopt dat heel wat dansers en choreografen zich voelen stikken onder de druk om continu goedlopende stukken te produceren en dat heel wat choreografen het moeilijk hebben om voortdurend de artistieke verantwoordelijkheid alleen te dragen, dan kan improvisatie hierin misschien iets betekenen. Improvisatie als vrij terrein en breekijzer?

Improvisatie als werkinstrument is heel gewoon in de wereld van de hedendaagse dans. Anders dan de academische dans zoekt de dans vandaag voortdurend naar nieuw bewegingsmateriaal door middel van improvisatie. Choreografen zijn hoe langer hoe meer van hun dansers gebruik gaan maken om materiaal te creëren, waarbij de dansers behalve uitvoerders ook bron worden. De choreograaf blijft hier wel de controlerende instantie: de improvisatie wordt geleid door inhoudelijke uitgangspunten of vormelijke richtlijnen en kan onderbroken worden om er meteen materiaal uit te selecteren. Dat materiaal kan dan op zijn beurt uitgangspunt worden.

Meteen stelt zich hier de vraag naar het auteurschap. De choreograaf haalt materiaal uit zijn dansers en gaat dat inpassen in een choreografie die zijn eigen naam draagt. Talrijk zijn dan ook de gezelschappen waarin de dansers vroeg of laat erkend willen worden voor die inbreng. Zij zijn niet langer tevreden met een vermelding als danser, als louter uitvoerend kunstenaar. Dit probleem stelt zich vaak nog scherper wanneer een danser zelf aan het choreograferen slaat en dan nagewezen wordt als adept of kopie van zijn gewezen choreograaf. De vraag die improvisatie hier doet rijzen, is relevant voor alles wat met dans

te maken heeft. In dans is de overname, de reproductie en de vervorming van materiaal immers veel eenvoudiger dan in bijvoorbeeld de muziekwereld, waar sampling aan de orde van de dag is. Geen geknoei met computers en cd-spelers; de drager van het dansmateriaal is meteen ook de uitvoerder die tegelijkertijd kan creëren.

Nancy Lewis, lid van het improvisatiecollectief Grand Union (1970-1976), waar onder meer ook Steve Paxton en Trisha Brown deel van uitmaakten, vertelt over de invloed van die improvisatiejaren op haar eigen werk: 'Het heeft mijn werk niet beïnvloed, hoewel de mensen en de manier waarop ze bewegen dat wel hebben gedaan. Af en toe, als ik aan iets aan het werken ben en ik plots languit door de kamer vlieg, moet ik zeggen: "Oh nee. Dit is niet van mij. Dit is Paxton...baf." (...) Ik denk niet dat ik nog een eigen bot over heb. Misschien is het tijdsgebruik het mijne?'

Positie

Anderzijds zijn er ook choreografen die zich zodanig zijn gaan toespitsen op improvisatie dat er een techniek is ontstaan, een arsenaal aan opdrachten en richtlijnen, aan de hand waarvan een choreografie zich als het ware zelf ontwikkelt. De choreograaf van het Ballet Frankfurt, William Forsythe, die deze werkwijze op een verregaande manier toepast, weigerde eerder dit jaar nog een choreografieopdracht voor het Royal Opera Ballet.

Voor deze opdracht zou hij hebben moeten afstappen van zijn extreme werkwijze, die enkel kan met zijn ervoor opgeleide dansers. Door te weigeren gaf hij toe als choreograaf afhankelijk te zijn geworden van zijn dansers, wat meteen zijn positie als choreograaf in een heel ander daglicht plaatst.

Groepsimprovisatie als voorstelling maakt het mogelijk om nog verder te gaan in de afbraak van de positie van de choreograaf als alleenheerser. (Een voorbeeld hiervan is het Grand Union-improvisatiecollectief, dat groeide uit de compagnie van Yvonne Rainer op een moment dat ze expliciet stelde dat ze geen 'boss-lady' meer wou zijn en dat ze werk op een collectieve manier wou uitbouwen.) Een danser creëert een beweging en voert die tegelijkertijd uit. Improvisatie is de kunst van het moment, van de vluchtigheid. Niets wordt gepland of overdacht, alles gebeurt slechts zoals het alleen maar kan gebeuren op dat bepaalde moment. Improvisatie is iets spontaans, intuïtiefs. Om het te laten werken komt het erop aan de maskers te laten vallen en de openheid op je te laten inwerken. Improvisatie is bijgevolg een collectieve manier van werken waarbij eindeloze vergaderingen om een consensus te bereiken en touwtrekkerij om macht niet aan de orde zijn.

Ongefilterd

Hoe werkt het dan? Omdat bij improvisatie elke seconde op dat bewuste moment moet worden gemaakt, zijn beschikbaarheid, alertheid en bewustheid erg belangrijk. Omdat improvisatie een onmiddellijke reactie vraagt op impulsen, dan is de kinetische de meest voor de hand liggende taal in de lichaamskunst: een gesprek van spieren, botten en pezen met de zwaartekracht en de wet van de traagheid. Het zwaaien van een arm kan genoeg zijn om,